

האי הירוק שמאחור: זיכרונותיה של נטה גטניו - אוסמו

שילהב רפאל

בתמוז תשנ"ט מלאו 55 שנה (1944-1999) לעקירתם של יהודי קורפו מבתייהם ולהעברתם, בדרך לא דרך, אל מחנה המוות אושוויץ - בירקנאו בפולין. באחת נתלשו מבתייהם יהודי האי, קהילה יהודית רבת ייחוד, כשהם מותירים מאחוריהם עבר מפואר. ערב פרוץ מלחמת העולם השנייה מנתה הקהילה 2,000 נפש. 1,800 איש מהם הושמדו עם הגעתם למחנה ההשמדה אושוויץ לאחר מסע בים על גבי צטורות (ספינות דייג רעועות), ולאחר שהובלו ביבשה, במהלך 12 יום רצופים, ברכבות משא לבהמות. חלק מן הניצולים, כ- 200 במספר, הגיעו גם לישראל. בודדים מיהודי קורפו החיים כיום בארץ מסוגלים לספר את סיפורה של הקהילה היהודית המפוארת שחיו בה, קהילה שבשיא פריחתה לא נפלה בפעילותה הדתית, במוסדות הדת שהוקמו בה, במוסדות הרווחה, הכלכלה והמסחר שלה משאר קהילות יוון.

הספרות ההיסטוריוגרפית של השואה לא מייחדת פרק נרחב לקהילת קורפו. להוציא את שנכתב על יהודי קורפו ב"פנקס קהילות יוון" בעריכת ד"ר ברכה ריבלין שראה אור בהוצאת "יד ושם", ועוד אי אלו אזכורים ועדויות ספורות, לא נשמע בציבור קולם של העדים הבודדים מקרב יהודי האי, שעדיין חיים עמנו. גם בספרות הזיכרונית של ניצולי שואה מיוון, שהולכת ומתפרסמת בהדרגה בשנים האחרונות, לא נשמע עדיין קולה של יהדות קורפו. לכן חשובים כל כך כל עדות וכל מסמך היסטורי שיש בהם כדי ללמד משהו נוסף על אודות יהודי האי וגורלם בתקופת השואה. כזה הוא גם ספרה החדש של נטה גטניו - אוסמו ילידת האי קורפו וניצולת מחנה ההשמדה אושוויץ - בירקנאו, מקורפו לבירקנאו ולירושלים: סיפורה של ילידת קרקירה, שראה אור בשנת 1999 בהוצאת "עקד".

נטה גטניו - אוסמו נולדה בקורפו ב-1923 למשפחת אוסמו, שהתגוררה באי דורות רבים. מוצאה של המשפחה מקרב היהודים - האיטלקים שהיגרו לקורפו במהלך המאה ה-16 ובתחילת המאה ה-17. ב-9 ביוני 1944 שולחה נטה גטניו - אוסמו עם כל יהודי האי לאושוויץ. שתיים מאחיותיה הצליחו להימלט מאימת הגירוש, נותרו בקורפו והסתתרו בבתי ידידים נוצריים. לפני שילוח היהודים למחנות הייתה נטה גטניו - אוסמו אחות מעשית בצלב האדום המקומי, והתכוננה ללימודים אוניברסיטאיים באתונה. כמו כן הייתה פעילה במחתרת היוונית - אפון. נטה נשלחה עם הוריה ואחותה הצעירה לאושוויץ, ושם הועבדה בעבודות פרך יחד עם חברות אחדות מקורפו, נשים יהודיות מסלוניקי ונשים מצרפת והונגריה שקובצו ליחידת העבודה. היא השתחררה במחנה ברגן - בלזן, ואחרי מסע תלאות חזרה לקורפו. משמצאה את האי ריק מיהודים - גמרה אומר ועלתה לארץ.

חודשים רבים ליוזי את נטה גטניו - אוסמו בתהליך עיבוד זיכרונותיה למסמך היסטורי-ספרותי, כתחקירנית, כמראינת וכאחראית לנוסח העברי של ספרה; סייעתי לה לגבש את סיפורה של יהדות קורפו. ספרה של גטניו - אוסמו המשתייך לז'אנר הספרות הזיכרונת של ניצולי השואה, מצטיין בלשונו המאופקת וייחודו בקול החרישי המגולל את הסיפור. הספרות הזיכרונת הולכת ומתרבה בשנים האחרונות, והיא מעמידה במרכז את סיפור חייו של הניצול הבודד, המספר את זיכרונותיו לאחר שתיקה ארוכת שנים. לרוב כולל הז'אנר הזיכרונת תיאור של ימי העבר, למן ימי הילדות, תיאור החיים במארג המשפחתי והקהילתי, תיאור קורות החיים במהלך המלחמה ובתקופה שלאחריה. בניית הסיפור של נטה הייתה כרונולוגית ביסודה, תוך ניסיון להתחקות אחר שורשי המשפחה והקהילה שבה חיה עד לשואה. מטרת כתיבת הסיפור הייתה יצירת עדות אמינה ככל האפשר. כיוון שכמעט שלא הועלה על הכתב סיפורה של יהדות קורפו, ראתה נטה גטניו - אוסמו במפעל האישי שנטלה על עצמה מפעל רסטורציה של קהילה שחרבה ואיננה עוד. בריאיונות, כמו גם בספר עצמו, הלכה ונתגבשה דמותה של קהילת היהודים בקורפו כקהילה ייחודית בתוך המרחב הכללי של קהילות היהודים ביוון.

בקורפו התגבשו החל מן המאה ה-13 שני קהלים יהודיים; האחד מוצאו מחבלי הארץ של יוון, והוא נקרא בקרב יהודי קורפו בשם Greki, והשני מוצאו מאזור באיטליה שנקרא בשם חבל ה-Puglia. יהודים אלה כונו בקורפו בשם "פולייזי". שתי הקבוצות הללו הרכיבו את פסיפס החיים היהודיים בקורפו. במאה ה-17 החריפו החיכוכים בין הקהלים השונים, והדבר הגיע לידי כך שהיהודים האיטלקים נמנעו מלהתחתן עם היהודים היוונים, ולהיפך. הסיבה לעימותים אלה הייתה שאיפתו של הפלג היהודי - איטלקי, שהלך וגדל בהתמדה, להכתיב את צביון החיים היהודיים באי. הפלג היהודי - יוני חשש שזכויותיו יקופחו. משעה שנבנו שני בתי כנסת נפרדים, "סקולה נובה" ו"סקולה גרקי" נדמה שלא ניתן עוד לאחד את שתי האוכלוסיות היהודיות של האי. אחת ההוכחות לפירוד שנוצר בקהילה הייתה העובדה שהוקמו בקורפו שני בתי עלמין נפרדים - האחד עבור היהודים ה"פולייזים" והאחר עבור היהודים ה"גרקים". הניסיונות שנעשו לאחות את הקרע ביניהם לא זכו להצלחה רבה. רק לאחר שנהרסו בית הכנסת ובית המדרש הפולייזיים בהפצצות הגרמנים התאחדו היהודים בקורפו והתפללו בבית הכנסת של הגרקים, עד לשילוחם לפולין.

בתחילת המאה ה-19, התירו השלטונות היווניים את קנייתן של קרקעות באזורים שונים של האי על ידי יהודים, ומשפחות רבות התגוררו מחוץ לרובע היהודי. אף כי רוב הפעילות המסחרית באי נוהלה על ידי היהודים, החברה היהודית באי לא הייתה עשויה מקשה אחת והיו בה הבדלי מעמדות. העניים ביותר היו בעלי המלאכה, יצרני הגבינות והיין. השכבה העשירה והמשכילה כללה את סוחרי הבדים והשמן, הנוטריונים, עורכי הדין ומנהלי הבנק. בית הוצאה לאור הוקם באי, ובו הודפסו ספרי קודש ותפילה בעברית בליוויית תרגום ליוונית

או לאיטלקית. בבתי השכבה המשכילה זכו הן הבנים והן הבנות להשכלה תיכונית, והטובים שבהם אף נשלחו לאתונה ללימודים גבוהים. נשיא הקהילה ולצדו המזכיר, הגזבר וה"יחידים"- נבחרו הקהילה שטיפלו בענייני בתי הכנסת, העזרה והרווחה, וענייני הקבורה – ניהלו את חיי הקהילה ושמרו על אורח חיים בעל זיקה אל המסורת מחד ואל החיים המודרניים מאידך. ברשות הקהילה היו מבנים רבים, בהם משרדים ומבנים שהשתייכו ל"תלמוד תורה", לרבות בניין הגניזה בן מאות השנים.

מערכת היחסים שניהלו יהודי האי עם שכניהם הנוצרים פרוחה במשך הדורות לא רק בתחומי המסחר והכלכלה אלא גם במסגרת יחסי השכנות, הידידות והכבוד ההדדי שנבנו בין שתי המערכות הדתיות - היוונית - אורתודוקסית מחד והיהודית מאידך. יהודים ונוצרים ביקרו זה את זה והתפתחו ביניהם יחסי ידידות הדדיים. למרות כל זאת פעפה מתחת לפני השטח האנטישמיות. בשנת 1891 נמצאה גופת ילדה ערופת ראש בתוך שק, זרוקה בחצר אחד הבתים היהודיים בעיר. הייתה זו גופתה של הילדה היהודייה רובינה סרדס, בתו של חייט יהודי, אולם עבור הנוצרים הייתה זו מריה דסילה, נערה נוצרייה שאומצה על ידי חייט יהודי. בעקבות עלילת הדם הזו יצאו יוונים רבים לרחובות, זועמים, וביקשו לפרוע ביהודים. רק התערבותו של הבישוף לאטאס לבקשת רב הקהילה והתייצבותו חסרת הפשרות לצד היהודים מנעה את הפורענות שעמדה לבוא עליהם.

בעקבות הפרשה היגרו יהודים רבים, כ- 3,000 במספר, בעיקר בעלי הממון, לטריאסטה שבאיטליה ולארכנדריה שבמצרים. העוזבים העדיפו להותיר מאחוריהם את רכושם ולהימלט על נפשם. ראשי הקהילה טיפלו ברכוש העזוב וסייעו בו לחסרי הרכוש הרבים ולעניים קשי יום. כך קטנה הקהילה בת חמשת אלפי הנפשות בכמחצית.

באפריל 1941 נכבש האי בידי האיטלקים, ותקופה חדשה וקשה פקדה את יהודי האי. בימי המלחמה בין יוון לאיטליה והכיבוש האיטלקי, שלווה בהפצצות האי ובאבדות רבות בנפש בין התושבים, נקטעה אספקת המזון ובאי פרץ רעב. גטניו - אוסמו מתארת בספרה ימי סבל אלו:

החיים נעשו קשים. חנויות נבזזו. לא היה אוכל וחולקו תלושי מזון. החלו לחלק לחם וגבינה, ומאוחר יותר התארגנו בקהילה לחלוקת תלושי מזון. בקורפו הייתה אווירת מלחמה במשך ארבע שנים, עד לשילוח היהודים למחנות. קורפו נכבשה על ידי האיטלקים ותקופת רעב החלה. השוק השחור פרח. הסתובבנו בכפרים והחלפנו סדינים וכלים שונים, תמורת דברי מזון.

בספטמבר 1943 נכנעה איטליה לבעלות הברית, וגרמניה כבשה את האי מחיל המצב האיטלקי. מספר קטן של יהודים הצטרף למחתרת היוונית שהתארגנה במקום בעת הכיבוש

הגרמני. היוונים ראו בהם אזרחים הנלחמים יחד עמם בפולש הזר. למרות שהיו יהודים, חשו יהודי קורפו כיוונים גאים ושרו שירי לכת ושירי צבא. היהודים היוונים חלמו להגיע לציון, אך עם זאת היו חדורים תחושת אהבה למולדת היוונית. נכבדי הקהילה היו מודעים למתרחש באירופה עוד טרם פלישת גרמניה לאי, אולם רב הקהילה, הרב נחמה, וג'וזפה פרו, ראש הקהילה, דחו את האפשרות שאכן יאונה כל רע ליהודים. על כך מספרת נטה בספרה:

מידע על מצבם של יהודי שאלוניקי הגיע לאוזניי בהיותי חברה בארגון "אפון", שהיה ארגון שמאלני, שפעל נגד הכיבוש הנאצי. הגיוס לארגון נעשה בהיותי בתיכון. אנשי הארגון ראו בכולנו יוונים לכל דבר וגייסו את כולנו, גם את היהודים. התא של הארגון אליו השתייכתי פעל במרתף אחד הבניינים, מתחת לאפם של אנשי ה.ס.ס, שפעלו בקומותיו העליונות של אותו הבניין, שניצב ברחוב צדדי לא רחוק מהמזח, מאחורי בניין הבנק הלאומי של יוון. ה"אפון" פנו אליי כיהודייה משכילה, כדי שאאסוף כספים. אמרתי להם שליהודים אין כסף, כי הגרמנים בזזו הכול. אבל כעבור זמן קצר, שוב הגיעו אליי וביקשו ממני כסף. פניתי לוועד הקהילה והם נתנו לי סכום כסף קטן, אותו מסרתי לאנשי המחותרת. אחר כך עבדנו במרתף, שהיה בו מכשיר רדיו, וכך שמענו את החדשות מלונדון. אני תרגמתי את המידע מן הרדיו, שהוצפן ב"מורס". את החדשות הדפסנו בכרוזים, ובקבוצות של חמישה איש יצאנו לרחובות והפצנו אותם. מעל למקום שבו הדפסנו את הכרוזים היה מועדון של הקצינים הגרמנים. אם היינו נתפסים מי יודע מה היה עולה בגורלנו... כשהבאתי לאבי ידיעות מלונדון או מרוסיה, אמרתי לו שמצאתי את הכרוז ברחוב. כך היו לנו ידיעות על מצב היהודים בשאלוניקי ומידע על השילוחים למחנות העבודה.

נתבקשתי למסור לרב נחמה את הידיעות הקשות על מצב יהודי אירופה. בפגישה שקיימנו השתתפו הרב ונשיא הקהילה ג'וזפה פרו. הרב לא האמין לדברינו, תגובתו הייתה: "אין אמונה בגוי אפילו בקבר" ולטענתו, ה"תוכנית" הייתה של חלק מן היוונים הגויים, שרצו להפחיד אותנו ותנו לא. שניהם אמרו שאין להיבהל, מפני שהיוונים מכירים ביהודים כאזרחים יוונים ולא יאפשרו שדבר מסוג זה יתרחש. משאלוניקי ומאתונה לא הגיעה כל ידיעה על מצב היהודים, ולפיכך נראה היה שמצבם יציב. בפועל ניתקו הגרמנים את התקשורת בין האי לבין היבשת, כך ששום מידע אמיתי על המתרחש בבירה לא היה בידינו. איש לא שיער אז שהשמועות יתממשו ושביום מן הימים הכול ייהרס. האמנתי לרב, אך חשתי חוסר אונים למול האינפורמציה על שאלוניקי שזרמה למחתרת, כל העת.

ואכן על הקהילה התוססת באו ימים מרים. רוב האזרחים החלו לחפש אחר מקומות מסתור בערי השדה בטרם הודיע הממשל הגרמני החדש על סגירת גבולות האי. רבים יצאו לכפרים

קרובים ושהו שם שבועות מספר. הגרמנים הורו לזמן מידי שבוע משפחות יהודיות לכיכר העיר כדי להתפקד. הוצאו צווים להחרמת רכוש ואיסור עזיבת המקום או נתינת מחסה ליהודים. אף כי לא נתבקשו לענווד טלאי צהוב ידעו יהודי האי את מסכת ההשפלות שעברו היהודים במקומות אחרים ביוון ובשאר ארצות הכיבוש.

באפריל 1944 תכננו הגרמנים את הוצאת היהודים מהעיר. ב- 13 במאי הגיעה הפקודה לשילוח יהודי קורפו, וב- 14 במאי ניתנה ההוראה לשילוח היהודים מקורפו לאיגומניצה. מפקדי האי הגרמנים טענו שהם מתקשים לשלח כמות של 1,800 - 2,000 איש באוניות, וכי יש לתאם זאת עם הצי הגרמני. בעיר הופצו כרוזים, הקוראים לכל היהודים הנמצאים מחוץ לעיר לחזור עם משפחותיהם לאי. בעלי המשפחות נדרשו להתייצב פעם בשבוע לרישום ולהתפקדות. מאוחר יותר נדרשו להתייצב פעמיים ולאחר מכן שלוש פעמים בשבוע.

ב- 24 במאי 1944 הגיעו שש צטרות - רפסודות גדולות עם קבינה עליונה וסגורה לצוות, שהכילה גם מיטות. ליתר הנוסעים לא היה כל כיסוי או גג מעל לראשם, ורק כבלים בדפנות הצטרך שימשו לאחיזה. ב- 30 במאי הגיע מפֶטְרֶס, דרך איגומניצה, הקברניט מתנוס, איש הצי הגרמני, ומסר שאכן תגענה אוניות נוספות לאיסוף היהודים. התברר שיידרשו 10,000 ליטר בנזין על מנת להוביל את המטען האנושי. האישור נחתם בפֶטְרֶס, והועבר בשדר טלגרפי לקורפו ונמסר למפקדה הגרמנית במקום. באישור נכתב כי מאושרת העברת היהודים לפֶטְרֶס, בצפון חצי האי פלפונס, בספינות דיג, בשל חוסר בכמות הדלק הנדרשת להובלתם באוניות.

במקביל, במהלך שבועיים ימים בוצעו כל הפעולות הדרושות לריכוז יהודי האי. לאחר שרוכזו ב- 9 ביוני 1944 בקאטופלטיה, כיכר העיר העליונה, העבירו הגרמנים לשלטונות היווניים את האחריות לגורלם של יהודי האי. אלה הובילו את הנאספים בכיכר בשיירה אל הפרוריו, בית כלא הניצב כשומר בראש הצוק למול חופי האי, והוא סמל האי. שם, במנהרות חשוכות, רוכזו היהודים בקבוצות במשך כשבועיים ימים. העצורים נדרשו למסור את כל כספם ותכשיטיהם לידי השומרים היוונים שעשו את מלאכתם נאמנה. ללא מזון, כשברשותם רק מעט מים שהו במקום כשהם מנסים לקלוט את המתרחש בחוץ. משהגיעה השעה היעודה שלחו הקצינים הגרמנים שוטרים יוונים להוציא את האנשים במעברי התעלות התת קרקעיות מן הפרוריו לים. וכך מתארת נטה גטניו את שהתרחש:

בערב התשעה ביוני 1944 היו כל היהודים מרוכזים לפני המבצר, פְרוֹיִו. ההמון נכנס לרובע היהודי, שדד ובזז בתים וחנויות והמשטרה לא עשתה דבר. הגרמנים קראו למנהל המבצר, לראש העיר, למנהל המחוז ולראש המשטרה היוונית והודיעו להם שהם - היוונים - הם שעצרו את היהודים, וכעת הם צריכים להודיע על כך בפומבי לעם. הגרמנים הציגו את המסמך המפורסם, שמתאר את תהליך ההחרמה של הרכוש היהודי והשילוח המתקרב.

ההודעה הרשמית הודפסה בלְרִיטָה. היוונים קיבלו זאת, והדבר לא הטריד כלל את בני העם היווני שבקורפו. כיום מנסות משפחותיהם של בכירי הממשל מאותה התקופה לטהר את שם הרשויות, היות והמסמך הודפס על ידי הגרמנים, אולם באותם הזמנים, הרושם שנוצר בקרב היהודים היה אחר לגמרי.

בפְּרוֹרִיוֹ קיבלו יהודי האי לחם וגבינה ומעט מים. הם ישנו על הרצפה בין המיטלטלין שהביאו מן הבית ומעליהם דלקו יום ולילה נורות חשמל. בחשכת לילה, כשהופיעו הגרמנים בפתח, הוצאו היהודים אל הצְטֻרוֹת, דרך המנהרות שהובילו מן המבצר אל הים. מן הסלעים שאליהם יצאו מן המנהרות החשוכות קפצו אל הצְטֻרוֹת. באותם רגעים נפרדו לנצח מן האי האהוב. נטה מספרת, שהקבוצה שבה הייתה מנתה כ- 200 איש, ועמה היו אמה, אביה ואחותה ראשל בת השש. לאחר שיט לילי בצְטֻרוֹת הגיעו היהודים ללְבָקְדָה ורוכזו ברחבה - מעין כיכר - בנמל. נאסר עליהם לרדת מן המדרכה. אנשים הגיעו וזרקו להם כיכרות לחם, כמו לכלבים.

מסעם של יהודי קורפו בים נמשך. עגינה נוספת נעשתה בקְפֻלוֹנְיָה, ומשם הועברו היהודים לפְּטֻרְס. שם הוכנסו לבניין בית ספר גדול. הגרמנים השאירו אותם במקום בידי המשטרה היוונית. הללו לא פגעו ביהודים. מפְּטֻרְס נלקחו היהודים לחיידֶרִי שבאתונה. שם הושארו זמן מה, עד שהגיעו יהודים נוספים במשלוחים מקורפו, מרודוס, מקבלה וממקומות אחרים, מאות אחדות מכל אי. הגרמנים טרחו לרכז אלפי אנשים להשלמת הטרנספורט:

הנסיעה מחיידֶרִי ועד לאושוויץ נעשתה ברכבות. ימים שלמים נסענו, מתנדנדים בין חיים ומוות, ללא מזון ממשי וללא מי שתייה. רבים מתו בקרונות ובעת החניות בדרך. הם נזרקו על ידינו בצדי המסילה, בהוראת השוטרים הגרמנים. בחניית ביניים בלְרִיטָה, לאיסוף יהודים למשלוח, הגיע שוב שוטר שניסה להוציאני מהמשלוח. אמי אמרה לי שאלך, אבי אחז בידי ושאל: "גם את תעזבי אותי?" מה יכולתי לומר? סירבתי בנימוס להצעתו של השוטר. בשאלוניקי עצרה הרכבת לתדלוק ואנו ירדנו לעשות את צרכינו. הרכבות עברו דרך מקדוניה ובולגריה, שם שוב הוציאו אותנו לעשות את צרכינו. ראינו כיצד עורכי דין, רופאים, סוחרים ושאר נכבדי הקהילה נאלצים, תחת איומים, מכות והשפלות, להפשיל את מכנסיהם. ראינו כיצד הופך האדם לתת אדם, מוכה, חבול ומושפל עד עפר. אנו הנשים חרדנו מפני הגרמנים שלא ינסו לאנסנו, אולם שם הדבר לא קרה. זכור לי גם שהמקומיים זרקו לנו כיכרות לחם בעוברנו במקדוניה.

באחת התחנות בבולגריה, ניגשו אלינו יהודים - אסירים שנענו לקריאות "שמע ישראל" שצעקנו בעוברנו ליד מקומות מיושבים ומחנות שונים. האסירים השיבו לנו בקריאות "שמע

ישראל" והביאו לנו לחם יבש ודובדבנים [...] כשעזבנו את בולגריה החלה הנסיעה הארוכה לאושוויץ. הרכבת חצתה את צ'כיה, בעוד אנו דחוקים בתוך קרונות משא של בהמות, קפואים, רעבים ומותשים. בקרון היו פתחי אוורור משני הצדדים וכך יכולנו, כשטיפסנו על חבילותינו, להציץ החוצה ולראות נופים של נהרות והרים. כך ראינו גם את פראג. לא חשנו את מזג האוויר שמחוץ לקרון, אלא בשעת היציאה לעשיית הצרכים. הימים היו חמים מאוד וקור עז שרר בלילות. שמונה ימים ארכה הנסיעה מן התחנה האחרונה עד לאושוויץ. כשהייתי במחנה, הצטערתי על כך שלא היה לי האומץ לקום ולעזוב ולנסות להינצל בכוחות עצמי, אם הייתי עושה זאת, היה מלווה אותי מוסר כליות כל חיי.

הרכבת דהרה ואנו הגענו לאושוויץ בשעת לילה מאוחרת. בשער כניסה דקלמתי לאבי את מלותיו של דנטה ב"קומדיה האלוהית" - "הסירו כל תקווה הנכנסים בשער" - ובעוברנו בשער אמרתי: "זה השער צדיקים יבואו בו". אבי בכה מאוד ואיבד את עשתונותו. הוא היה כבן חמישים ואמי כבת שלושים ושמונה בלבד, בהיכנסנו בשערי המקום המקולל ההוא. הוצאנו מן הקרונות, כשזרקורים גדולים מאירים עלינו וכלבים נובחים למולנו. נשים וגברים הופרדו זה מזה וקובצו בשתי קבוצות נפרדות תחת איומים, צעקות וקללות שנזרקו לעברנו בקצב גובר והולך. הנשים מוינו פעם נוספת. הפעם חולקנו לשתי קבוצות, האחת - שבה הזקנות והאמהות על ילדיהן ותינוקיהן הרכים, ובשנייה - הצעירות והכשירות לעבודה. אבי היה בקבוצת הגברים הקרובה אלינו ואילו אני אחזתי בידה של אמי בשמאלי ובידה של אחותי ראשל בימיני, אולם השוטר הגרמני תלש אותי מידיהן והדף אותי לעבר קבוצת הבנות הצעירות. הוריי וראשל פרצו בזעקות שבר וקראו לעברי: "נטה, נטה", אך ללא הועיל. למעשה, הייתה זאת הפעם האחרונה שנפרדתי ממשפחתי האהובה. הוריי ואחותי ראשל הובלו מן המקום עם הקהל הרב. צועדים ומתרחקים. כנראה שעוד באותו הלילה הושמדו עם מרבית מיהודיה היקרים של קורפו.

וכך, בתאי הגז והמשרפות ירד המסך באותו הלילה על קהילה יהודית בת מסורת של מאות בשנים. נטה גטניו וניצולים רבים אחרים הם העדות החיה לכך שצוואתם של הגרמנים לא נתקיימה. מורשתה של יהדות קורפו חיה וקיימת בזיכרונם של ילידי האי שנצרו אותה בלבם, ולמרות זוועות המלחמה זכו להינצל, להקים משפחה ולהעביר את מורשת הקהילה לבניהם.

מקור : בשביל הזיכרון, 33, 1999, עמ' 46 - 51.